

Stopy na betóne (1979)

Vysoká budova ministerstva vnútra na Drieňovej ulici v Bratislave pôsobí navonok celkom civilným dojmom. V tichom prostredí Štrkovca, na ktorom už zeleň od založenia sídliska stihla vyrásť do pomerne slušných rozmerov - sem prichádzajú

a odchádzajú ľudia, navonok sa nijako nelíšiaci od tých ostatných. I kancelárie vo vnútri obsahujú rovnaký interiér ako kancelárie stoviek iných podnikov v Bratislave. Keď však vchádzate do týchto miestností, sprevádza vás niečo, čo pocítite iba tu, prosto zavetríte v ovzduší neznáme nebezpečenstvo, začnete vnímať ohrozenie akýmsi mysliacim zlom.

Bolo to presne 16. októbra 1979, keď som v tesnom obkľúčení troch pánov v civile prekročil prah tejto budovy a týchto kancelárií a v desivom pokojnom prítmí si sadol na stoličku, oproti akej je zubárske kreslo len príjemným fotelom. A vtedy sa začal odvíjať akýsi iný druh času, a budúcnosť sa stávala neistejšou doslova z minúty na minútu.

Najprv bolo ticho, len pisárka si založila do stroja čistý papier a odpísala si z mojej legitimácie základné údaje. Dvaja mohutní páni zostali v kancelárii a tretí odišiel von. Kapitán Liška bol Čech, s kamennou tvárou a ostrým pohľadom, nižší, hovoriaci cez zuby akoby zlostne. Nadporučík Blaho bol Slovák, objemnejší, zrejme fanúšik piva, brčkavý a bodrý.

- Ste veriaci? -
- Áno. -
- Tvrдый veriaci? -
- Čo to znamená "tvrдый veriaci"? -
- Do ktorého kostola chodíte? -
- Ako príde. -
- Boli ste v auguste toho roku v Pannonhalme? -
- Áno. -
- Boli ste tam s Jozefom H.? -
- Nie. -
- Zde vás máme. Podívejte se! Jste to vy, ne? A spolu s H.! Fotomontáž to asi není. Tak - ven s tím. -

Kapitán Liška súkal na stôl fotografiu za fotografiou. Usmievajúci sa Jozef. Ja - sediaci na na kláštorných schodoch, páter Márton. Fotografie, ktoré si Jozef robil na pamiatku, kým prekročí "železnú oponu".

- Máme důvodné podezření že jste pomáhal Josefu Holkovi při útěku za hranice atakdale. Je vám to jasné. Nebo snad ne? -
- Nie. -

V miestnosti bolo i naďalej ticho, celkom obyčajné ticho. Len sekretárka si unudene čistila pilníčkom nehty. V duchu som sa snažil sústrediť na obraz kláštora benediktínov v Pannonhalme. Čo sa asi udialo na hraničnom prechode? Ved' všetko vyzeralo byť v poriadku!

- Víte kdo je to Hlinka? -
- Myslím že pardubický hokejista.-

Tvrдые črty kapitána Lišku sa na chvíľu uškrnuli. Za jeho maskou vedca, ktorý si je istý, že o chvíľu získa správny výsledok bola iba netrpezlivosť, že musí klásť tých niekoľko otázok navyše.

- Popíšte nám presne, kde to bývate - naklonil sa ku mne priateľsky nadporučík Blaho - tu je príkaz na domovú prehliadku. Pozeral som sa chvíľu do papiera, aj

keď ma nezaujímalo, čo je na ňom napísané. Nedarilo sa mi sústrediť sa, myslel som na veľa vecí naraz.

- Prosím vás, keby ste boli na matku ohľaduplní, je doma sama a je chorá. -

Blaho na mňa vrhol iba krátky pohľad a potom spolu so šoférom volgy odišli.

Ovzduším udrela opäť krátka úsečná otázka.

- Nuže? -

Kapitán Liška sa naďalej tváril ako profesor matematiky, ktorý má pred sebou nepripraveného študenta. Mlčal som.

- Máte to marný. Víme všetchno, proč zbytečně zapíráte? -

Pisárka, ktorá si medzitým odpísala z občianskeho preukazu moje základné údaje, si dala do stroja nový papier a netrpezlivo sa na nás pozerala. Možno na ňu v škôlke čakalo dieťa, alebo ešte nemala na nedeľu nákup.

Prestal som myslieť a tiež som čakal. Chvíľu sa mi to všetko zdalo ako nainscenovaný dej výroby filmu. O chvíľočku sa ozve klapka, a režisér povie: "Ďakujem, deti, zajtra pokračujeme". No nič také sa nestalo.

- Máme ďakazy. A to ještě neříkám, co najdem u vás doma. -

To ma prebralo. Začal som v hlave premietat'. O zásielke kníh u Márie viem iba ja. Byt som si vypratol až na tie nešťastné zoznamy titulov, ale tie sú medzi knihami. Svedka na Jozefa niet, alebo neviem, iba páter Márton v Pannonhalme. A ostatok? Musím získať čas. Pre ostatných. Pocítil som hlad:

- Môžem sa najesť? -

Vybalil som od matky starostlivo zabalenú desiatu do práce, a pozeral som do novín pomaly prežúvajúc. Ale riadky pred očami mi menili miesto.

Tak takto vyzerá koniec, ktorý som predtým len ťažko pripúšťal - pomyslel som si - prečo len mám vo vrecku ten kľúč od Jozefovho bytu? Ešte včera som ho držal nad kanálom, že ho zahodím, a nakoniec som si to rozmyslel. Už sa ho nemôžem zbaviť. Liška ma tu sleduje svojimi röntgenovými očami. Cítil som, že pozorne sleduje každú moju reakciu. Pohyby rúk, mimiku tváre, výraz očí, každé prehltutie, či zahniezdenie sa. Sústredil som sa na to. Nemôže mi predsa

vidieť do mozgu - napadlo ma - musím sa tváriť čo najľahostajnejšie. Ani nie rozumom, ale skôr mimovoľne som všetko odovzdal do rúk Bohu. Bol to približne pocit chlapca, ktorého chce zbiť silná partia, na čo im on povie: Všetko dobre, ale ja mám doma takého brata, ktorý vás zajtra zmláti všetkých, koľko vás je. Žilami sa mi rozliala nepochopiteľná úľava, zmizlo napätie neistoty. Okrem toho, ak treba padnúť - tak dôstojne a bez zbytočného kriku. Čítal som ďalej.

- Tak vy se nepřiznáte. Dobrá. - zamrmlal Liška - mně je to "putna". Ale komplikujete si to.-

Myšlienka na dôstojné padnutie ma ovládla. Zdala sa mi až knižne romantická. Pocit pádu do priepasti, bez vydeseného revu, s vychutnaním letu smrti. V tú chvíľu som iba jedinú vec (samozrejme okrem zrady) považoval za neprípustnú - a to stratu dôstojnosti. Zmocnila sa ma ľahkosť, dokonca mi bolo do smiechu. Otvorili sa dvere a vrátil sa nadporučík Blaho s "gorilou". Kapitán Liška sa na neho obrátil s očakávaním:

- Tak co?

- No, nejaké fotografie, adresy, pohľadnice - mykol hlavou Blaho - celkovo nič zvláštne.

Tvár kapitána Lišku sa pretiahla sklamaním. Nemihol som brvou.

- Vyložte všechno, co máte u sebe! -

Potom som sa vypýtal na záchod. Liška stál vedľa mňa a bedlivo pozoroval, či niečo nehodím do pisoára. Po návrate do kancelárie Blaho vytiahol putá a dlhý remeň. Liška ho zadržal.

- Nestraš ho ještě. Von si své užije. -

Šli sme dolu schodmi a nadporučík Blaho sa držal tesne vedľa mňa.

- Nebudete robiť "vylomeniny"? - spýtal sa podozieravo.

Zasmial som sa. Nútene. - To si mám zlomiť nohu? -

Vyšli sme von. Obloha bola jasná a plávalo na nej niekoľko obláčikov.

Ned'aleko budovy bolo počuť krik chlapcov, hrajúcich futbal. Postrčili ma k

zaparkovanej volge. Kapitán Liška ešte na vrátnici vybavoval nejaké formality a "goriliak", vodič volgy, unudene pozeral cez veľké slnečné okuliare s moderným designom - zrejme sa snažil pôsobiť západniarsky. Pozorne som sa rozhliadol okolo seba. Šedivé paneláky, zelené trávniky, život pulzujúci poobedňajšou únavou babieho leta. Sýtil som sa tým pohľadom až do prasknutia. Kedy ťa opäť uvidím, domov? Za päť rokov? Za desať? Alebo nikdy? Možno sa to zdá nadnesené, ale cítil som pokoj. Pokoj bežca, ktorý padá na škváru dráhy do konečného odpočinku, keď predtým stihol odovzdať štafetu. Ba čo je horšie, cítil som sa v tú chvíľu i dôležitý. Ako nejaký štátnik alebo vojnový zajatec. Ja - zelenáč. Zajtrajšok pre mňa neexistoval. Posadili sme sa všetci do auta. Hanbili sa spútavať ma vonku.

- No, ešte som to na sebe nemal.... - Povedal som a pyšne nastrčil ruky, ako som to vídaval vo filmoch.

- Je to predpis - ospravedlňoval sa nadporučík Blaho. Uviazal mi okolo pásu remeň, na zápästia zacvakol putá a pripevnil na remeň. Neskôr som sa dozvedel, že sa tomu hovorí "nasadiť medveďa". Vyštartovali sme.

- Ideme do Prahy? - spýtal som sa.

Kapitán Liška mlčky prikývol. Práve sme míňali pekné dlhovlasé dievča na chodníku, ktoré sa náhlilo za nákupom. Pripomenulo mi Danielu. Dievča. Má chlapca? Miluje ho? Alebo ešte len túži? Hej, zbohom dievča. Zbohom život! Keď sa vrátim - azda - budem starý. Usmial som sa na ňu. Chcel som tým napáliť kapitána, ktorého škúliaci pohľad ma neustále sprevádzal. Ruky mi akosi oťažievali, slnko zapadalo a súmrak rástol. Ulice mesta nezadržateľne zostávali niekde vzadu, prepadali sa do minulosti.

Volga sa šinula vpred začínajúcou sa nocou. Každým kilometrom do tmy vo mne niečo čoraz viac a viac oťažievalo. Zjedol som jablko. Je to veľmi nešikovné, liezť obidvomi rukami naraz do papierového vrečka. "Goriliak" medzitým frajersky krútil malíčkom pravej ruky volant. Rozmýšľal som o

havárii. Nie, že by som ich nenávidel, tie postavy, profesionálne a mlčky sediace okolo mňa. Nechcel som však, aby zo mňa niečo dostali. Okolo nás, na pomerne úzkej ceste, občas prefrčal ťažký kamión. Stačilo by kopnúť do volantu. Odhadoval som, či by mi ľavá noha dosiahla na frajerský malíček

goriliaka. Šlo by to. Let ku smrti, zlomok sekundy a - koniec. Žiadna Praha, žiadne výsluchy, žiadne väzenie. Potom som sa zahanbil. Nemám na to právo.

Čo si o mne asi môže myslieť Boh? Pane, odvráť odo mňa toto pokušenie!

- Jsou velcí i malí darebáci - začal vedľa mňa na sedadle filozofovať kapitán

Liška - a my vyplácime podle zásluhy. -

Pri prejazde istou dedinou goriliak zrazu po tichom pokyne nadporučíka Blahu skrútil volant na parkovisko. Oproti sa z osvetlených okien rinuli zvuky krčmy.

Mimovoľne som pocítil smäd. Obidvaja - Blaho aj Liška, sa zdvihli zo sedadiel.

-Vzali bychom vás s sebou - uškrnul sa ironicky Liška - ale uznáte, že to nejde

- a fľochol pohľadom na moje spútané ruky.

Na ďalšej ceste sa rozhovorili. Bol som radšej, keď sa na mňa obracal z

predného sedadla nadporučík Blaho. Zdal sa mi byť priateľskejší ako nadutý

Liška a jeho úsečné a výhražné vety. Vtedy som si ešte neuvedomil, že sú to len

rôzne pracovné metódy. Kilometer za kilometrom som v aute pomaly - v tej

nepríjemnej polohe - tuhol. Opäť prišlo pokušenie. Zbadal som, že dvere nie sú

zaistené. Otvoriť ich tak a vyskočiť! Potom mi však pripadalo naivné, že by som

pri tom mohol byť rýchlejší ako Liška. Jemu stačilo chytiť ma za remeno. Robil

sa, že spí, ale bolo mi jasné, že striehne na každý môj pohyb. Naraz sa mi to

všetko zdalo ako čisto teoretické úvahy.

Pokúšal som sa modliť Ruženec, ale utekali mi myšlienky.

- Ta Praha jako kdyby byla dál a dál - zašomral zrazu vedľa mňa Liška.

- Bodaj by sme tam nikdy nedošli - pomyslel som si. Čo tam asi na mňa čaká.

Zatiaľ som radšej pozoroval rýchle sa mihajúce svetlá áut, voľný pohyb týchto cestných bludičiek.

Väznica Ruzyň - šedá, mohutná a ponurá budova. Vtedy som ešte nevedel ako sa volá. Zaregistroval som iba veľkú železnú bránu, ktorá sa otvorila na čísi neviditeľný pokyn. Auto prešlo tmavým dvorom a zastavilo. Pršalo. Keď som vystúpil, stuhnuté nohy mi na chvíľočku vypovedali službu, ale nespadol som. Liška ma pozoroval, kým som sa rozhýbal. Vošli sme do budovy, prešli okolo dozorca pri mrežiach a zastali na väzenskej chodbe. Podišiel ku mne mladučký bachar, krútiac pred sebou obuškom. Putá mi dali dolu.

- Otočte se ke zdi! -

Čakal som s omietkou niekoľko centimetrov pred očami.

- Pojd'te za mnou. Kupredu! A ruce vzad, pacholku jeden!

Bachar predo mnou štrkotal veľkým zväzkom kľúčov. Vošli sme do výdajne prádla. Bola tam žena v uniforme. Dali mi plachtu a dve deky. Povedal som, že chcem ísť na záchod. Bachar sa zasmial a povedal, aby som vydržal, že o chvíľu budem mať komfort prvej triedy. Na strope chodby sliepňali zadrôtované žiarovky. Bachar otvoril jedny zo železných dvier s priezorom a mohutnou kľukou. Vošiel som a dvere sa s rachotom zatvorili.

Našiel som sa v nízkej miestnosti so zamrežovaným okienkom, chladom, smradom a slabým svetlom. Chvíľu mi trvalo, kým som sa porozhliadal okolo seba. V kúte na posteli sa začalo čosi hmýriť a potom z nej zliezla strapatá postava. Napadla ma otázka, za čo tu asi je. Zlodej? Vrah? Násilník? Podal som mu ruku. Boli sme proste väzni.

Zobudil som sa za zahúkanie chodbovej sirény. Bola zima. Znásoboval ju tiesnivý pocit. Prvá myšlienka patrila Ježišovi. Potom som sa obliekol a upravil posteľ. Postele sa skladali na seba, pretože inak by sa v tom priestore nedalo chodiť. Cela mala približne 2x3 m, turecký záchod, stôl, dve stoličky, dve postele - všetko v železnom vydaní. A samozrejme okno. Zamrežované a

opatrené sieťou. Cela bola v suteréne a pohľad cez oblok bol na náprotivné chodbové okno, cez ktoré prenikalo skúpe denné svetlo. Môj spoluväzeň sedel na jednej zo stoličiek a pozeral sa pred seba svojimi šikmými očami., žujúc v kútiku úst zápalku.

- Ako sa voláš? -

- Jarda. -

- Za čo si tu? -

- Šli mi ruce dozadu. -

- Prosím? -

- Chodil jsem na pivo. -

Múdry som z toho nebol a radšej som sa prestal pýtať. Začal som v cele chodiť sem a tam. Akýsi mimovoľný pohyb pri zamyslení sa. Ešte som si neuvedomil, že toto chodenie 4 kroky ku oknu , obrat, 4 kroky ku dverám, obrat - budem robiť denne i pozorovať ho, presne tak ako raz na návšteve zoologickej záhrady, keď som pozoroval tigra, ako chodí povedľa mreží sem a tam, neúprosne pravidelne ako kyvadlo hodín. Až oveľa neskôr som prišiel na to, že väzni si takto vyvolávajú akúsi ilúziu voľnosti, že tieto pozvoľné, zadumané, niekedy zúfale alebo zúrivé kroky sú obranou proti dusivému priestoru, akýmsi iluzórnym útekom.

Kráčal som na poschodie, do vyšetrovni ruzynskej väznice. Ruky vzadu, pohľad upretý k zemi - podľa predpisu, bachar za mnou. Bolo mi trochu nevoľno. Už normálny pocit, že neviete čo vás čaká, nie je dvakrát príjemný, nie to ešte neznáme nástrahy Štátnej bezpečnosti.

Za stolom vo vyšetrovni s číslom 33 už sedel kapitán Liška. Na tvári mal nasadenú masku akejsi prísnej, ako keby "otcovskej" starostlivosti - "však sa, synu, priznaj, a bude ti odpustené". Sadol som si na pokyn na stoličku a pozeral sa do tých dojímavovo spravodlivých očí, ktorými by sa dali kresť iskry. V mysli

sa mi vynorili slová priateľa: "Keby ti na stôl vyložili chemickú analýzu tvojej silvestrovskej večere spred piatich rokov a nezabudli by ani na značku vína, ktoré si pil, zapamätaj si: nevieš čo je Silvester a nikdy si o ňom nepočul. Jasný? A priznanie - to je poľahčujúca okolnosť jedine pre policajtov, lebo im tým uľahčíš prácu, nič viac."

- Jak jste sa vyspal? - prehovoril Liška

- Ďakujem, dobre. -

- Strava chutná? -

- No, nie je to jedlo, na ktoré je človek zvyknutý. -

Kapitán Liška sa nebadateľne uškrnul. Prešla chvíľa ticha.

- Tak, povězte, jak to všechno bylo. -

Mlčal som. V hlave sa mi premietalo, čo všetko asi môžu vedieť. Dôkazov majú pravdepodobne málo. Zatiaľ. Treba aspoň získať čas.

- Všetchno víme - pokračoval Liška akoby ledabolo - váš přítel mluvil. Ti Němci také. Podívejte se. Nic vám nepomůže, jen když budete i vy mluvit. Není to s vámi tak zlé. Vy nejste žádná "velká ryba". Podívejte se - sepíšeme zápisnici a pustíme vás domů. Bude malej soud, možná dostanete nějakou tu podmínku a všechno se zapomene. Když vám z práce dají společenskou záruku, zůstane všechno pro nás i pro vás jenom epizodou. Nuže?

Pasca číslo jedna? Pomyslel som si. Opäť som si predstavil kobku v suteréne.

Chlad. Neustále svetlo. 2x3 metre priestoru. Bližšie neurčená žbrnda v špinavom ešuse. Koľko to asi bude všetko trvať? Veril som, že to, že Jozef hovoril - si Liška vymyslel. Je to obvyklý "špek", ako

tomu hovoria českí vyšetřovatelia - ako prinútiť vyšetřovaného k výpovědi.

- Podívejte se - pokračoval nad'alej otcovsky chlácholivo Liška - zde je váš paragraf.

vytiahol zbierku zákonov a začal v nej listovať. Není velkej - pokračoval - je to do pěti let, ale vod šesti měsíců podmínky. V případě přiznání a lítosti můžeme

napsat soudu doporuční pro nízký trest. Že jste s námi spolupracoval, pomáhal odhalit protistátní činnost, že jste ukázal správný postoj a že se hodláte napravit. V kanceláři č. 33 byla neuvěřitelná zima. Opravovali tam kúrenie, ako to tvrdil Liška. On sám sedel v kožuchu. Hodinky som musel odovzdať, takže som nemal ani potuchy, koľko je hodín. Ozval sa hlad. Keď som sa pozrel von oblokom po mojej ľavej ruke, videl som strechy domov, paneláky, stromy, chystajúce sa na zimný spánok. Obloha bola zatahnutá, dal sa očakávať dážď.

- Rozmyslel jste si to? Vy jste věřící, ne? A věřící mají říkat pravdu. Snad nechcete být špatný věřící. Jo? Vaši kolegové z vás musejí mít malou radost... Nevím co by tak řekl váš představený... Máte představeného? -

Spomenul som si opäť na priateľa. Raz mi povedal toto: Bol som na výsluchu a vrieskal na mňa jeden major. Už to vo mne povoľovalo, nervy mi šklbali tvárou. Vtedy som si do uší "pustil" hudbu. Beethovena. A vtedy akoby som videl film. Zúrivú tvár ako otvára ústa, ale počúval som tóny Ódy na radosť, ktorú som dobre poznal a nohou som si pritom klopkal do taktu. O chvíľu bol nápor odrazený. Majora to unavilo. A keď som opäť "prepol" na reálny zvuk, nemal som ani potuchy, čo na mňa kričal. Tak isto si môžeš recitovať napríklad Shakespeara, ak ho ovládaš... Najlepšia je - prirodzene - modlitba.

Kapitán Liška zdvihol zrak od kľúčov, s ktorými si pohrával.

- Já jsem byl kdysi taky geolog - povedal zrazu - jednou mě zasypalo v dolech. Byl jsem celej polámanej. Víte co jsem řekl? - Nahol sa smerom ku mne a s odporňou dôslednosťou vyslabikoval: "Bože, ty jseš vůl."

Pane Ježíšu, čo si si asi myslel Ty, keď si sa pozeral do tváří svojim sudcom a katom? Čo si asi cítil? Odpusť mi, Pane, že sa tak pýtam. Ty si predsa miloval aj ich, Ty si aj za nich šiel - zomrieť. Ved' ty si Láska. Pane, je aj pre nás, obyčajných ľudí, možné milovať svojich nepriateľov? Za čo? Ved' tento človek tu sedí nado mnou s pocitom absolútnej moci a možno sa vyžíva v tom, že ma môže kedykoľvek zašliapnúť ako chrobáka. Ale čo, ak si Ty v jeho duši a čakáš

tam?

Kapitán Liška nervózne pozrel na hodinky a hodil zákonník do stola.

- Na čo spoléháte?- vyhrklo z neho - snad maminka bude intervenovať?

- Že to vydržíte? Chacha! Zde to nikdo nevydrží. Spoléháte sa na Boha? Zde vám žiadnej Bůh nepomůže!

Zodvihol telefón a vytočil číslo.

- Přijed'te si pro něj! -

Jarda už v cele nebol. Bolo tu ticho. Ozvali sa iba občasné kroky bachara na chodbe, šťuknutie - ledva badateľné - viečkom priezoru a pomalé kvapkanie vody pokazeného tureckého záchoda. prezrel som si sáčok, ktorý mi ostal. Bolo v ňom ešte jedno jablko a zbytok starostlivo zabalenej desiatej od matky. Salám medzi krajcami chleba bol už silne nazelenalý. S chuťou som sa pustil do jedenia. Každý hlt - to boli ako posledné nitky s domovom, s matkou, so slobodou. Polovičku krajca som opäť zabalil a strčil naspäť do sáčku. Chýlilo sa večeru. Štyri kroky k obloku, obrat, štyri kroky ku dverám, obrat. V pravom vrecku saka som nahmatol kúsok hrdzavého drôtika. Hotový poklad. Začal som si prezerat' doškrabané a popísané steny. Boli tu rôzne nápisy vyryté rôznymi nástrojmi, od večného pera až po nechty. Bola v nich nostalgia, ľútosť, otázky i túžba.

"Mříž je pevná, den je dlouhý, svoboda je cíl mé touhy. Když nadejde den a propustěj mně ven, mé srdce bude horké jako blen". Vedľa bolo vyryté "Miluju a proto jsem zde", potom tu boli mená, zrejme detí: "Věruško, Patriku, Emilko, miluji vás a proto již nikdy!" a o kúsok ďalej: "V studené parádě kožených křesel, sešli se k poradě výrobcí hesel. K. Kryl." Najprv som pocítil hrdosť, že v tejto kobke číslo 14 sedel Kryl, ale to predsa nemohla byť pravda. Pod oblokom sa skvel veľký roztrasený nápis: "Nevím, proč jsem tady. Proč?"

Bolo tam i mnoho dátumov a čiarok - dní strávených v tejto cele. Všimol som si jednej veci, že tu nebolo ani jedno vulgárne slovo alebo nadávka. V ruke som

zvieral onen cenný kúsok drôtika, aby som sa pripojil do tejto kroniky. Štúdium stien mi pozdvihlo náladu. Cítil som sa ako výskumník v starovekej jaskyni. Keby tu tak bol priateľ Johann! Tma za oblokom zhustla. Pravdepodobne sa blížilo ku šiestej hodine, keď som sa zúčastňoval sv. omše v kostole sv. Cyrila a Metoda v Bratislave.

V duchu som kráčal do jeho dvier, vyšiel hore na chór a postavil sa na svoje obvyklé miesto. Začala sa svätá omša. Časť po časti som si ju predstavoval. Po jej skončení som ako obvykle vyšiel von a debatoval s priateľmi, ako sme to mali vo zvyku. No domov som sa už nedostal.

V "reáli" zaštrkotali kľúče, a službukonajúci dovnútra celý strčil ešus s večerou. Zemiaky s lečom a akousi omáčkou. Páchlo to.

Po večeri som sa začal modliť Ruženec. Poprvýkrát mi neutekali myšlienky. Uvedomil som si, že mi zostáva jediné - celou dušou sa utiekať k Bohu - čo som predtým v živote často obchádzal. Keď siréna zaznela prvýkrát, pripravil som posteľ na spánok. Ešte keď mi brali osobné veci, podarilo sa mi z peňaženky vybrať modlitbu na malom papieriku, ktorú mi dala teta Rácová od sv. Cyrila a Metoda. Položil som ju na podhlavník a pomaly sa pomodlil jej text. Potom som si starostlivo uschoval ešte jednu vec, ktorú sa mi podarilo prepašovať cez všetky osobné prehliadky: medailón sv. Krištofa, ktorý som dostal od svojho konšpiratívneho spolupracovníka, Vila Masaryka. Siréna zahúkala druhýkrát a vo väznici Ruzyň sa rozhostilo nočné ticho.

Veľká železná skriňa v kancelárii kapitána Lišku pôsobila dojmom vypchatého dravca, natretého khaki farbou. Keď ju Liška ráno otvoril, zbadal som v nej spisy a pištoľ.

- Co jste dělali 25. srpna v Pannonhalme? -

- Bol som tam ako turista. -

- A taky jako ako kurýr, ne? Odpovězte! -

Opäť tam bolo veľmi zima. V hlave som pocítil narastajúci nápor čohosi, čo sa

podobalo takmer fyzickému tlaku.

- Cestujem často, je to môj koníček. -

- Kdo je to ten pán Petr? Taky byl v Maďarsku, samozřejmě. Měl taky problémy s kněžími již ve škole, jak jsme zjistili. Tak co? Rozmyslete si to! Vždyť vy vypadáte celkem inteligentně. Nikomu se nic nestane. My musíme posílat nahoru nějaký hlášení i o vás. Pomozte nám. Vy věřící přece rádi pomáháte, ne? Podívejte se - jste nevyspalej, bledej . Když to budete mít za sebou a všechno řeknete, uleví se vám a budete veselý.

Neodpovedal som. Kapitán Liška chvíľu rozmýšľal.

- Vy jste takovej melancholik - konštatoval.

Chvíľu sa hral s kľúčami na stole, potom chytil do rúk slúchadlo a vytočil telefónne číslo.

- Haló, Maruško! Ahoj, zde je Pavel. Dnes přijdu později. Připrav mi něco k večeři. Včera jsem koupil kus takového pěkného hovězího - je v lednici nahoře...Co? Jo, a taky plzeňský. Co dělá Věra? Ať udělá úkoly, zejména z matematiky. Řekni jí, že ji budu zkoušet. Posílám ti pusy. Ahoj! -

- Vidíte - povedal Liška keď položil - vás doma taky očekávají. Ani vlastně nevědí, kde vůbec jste. Trápí se, pláče, vy je necháte v tom. Stojí vám to za to? Já myslím že ne. Objektivně. Vždyť to jsou takový samý hlouposti, co nám nechcete říct! -

Pane Ježíšu, pomyslel som si, ako dlho bude táto hra trvať? Nakoniec asi predsa len prikröčia ku bitke. Dovtedy možno získam niekoľko dní, kým vyčerpajú všetky svoje finty. A keď naši zistia, že som zmizol, zariadia presun materiálu. Keby sa ten Liška v zrkadle videl, aký je odporný! Ale zmysel pre odpor má len ten, kto má zmysel aj pre krásu, - spomenul som si na klasika. - a ten asi príslušníkom Štátnej bezpečnosti chýba. Otvorili sa dvere a na scénu vošiel nadporučík Blaho. Blaho je Slovák, možno preto, aby vyšetrovanie malo "punc federálnosti", alebo rákali, že krajanovi budem ochotnejší zradiť svojich priateľov.

- Dobrý deň, chvíľu nechodili električky - ospravedlňoval sa ako školáčik, ktorý zaspal.- a leje ako z krhly. Tak čo, ako sme ďaleko? Ja som si myslel, že ste už doma. To sa vám tu tak páči? - obrátil sa na mňa

Blahov úsmev ostro kontrastoval so zamračenou tvárou kapitána Lišku. Tento sa posunul za písací stôl a Blaho si sadol na jeho miesto.

- Nechcete ma sklamať - povedal mi Blaho - dúfal som, že si budeme rozumieť. V podstate to bola celkom dobrá finta, s tým bytom. Ale urobili ste niekoľko chýb. Prečo ste napríklad nezhodili ten kľúč? Nebyť toho, tak tu nie ste. Bez vašich kiksov ani nevieme, že existujete. Pokazili ste to! Nerobte si z toho ťažkú hlavu, ja som v živote tiež narobil pár vylomenín a som tu. Zapálate si? -

S poďakovaním som vzal. Pripálil mi a pozoroval, či sami pri tom trasú ruky, alebo nie. Blaho vytiahol z aktovky čerstvý šalát, niekoľko rožkov a s pôžitkom predou mnou prežúval. V žalúdku mi škválo, ale po jeho šaláte som netúžil.

- Odkedy poznáte Hlinku a jeho skupinu? - zaútočil zrazu.

- No poznám Beatles, Prúdy, Modus - odpovedal som - ale veľký znalec pop music nie som.

- Chacha! Ste celkom vtipný, ale ja vám vidím na nose, že klamete. Okrem toho sa červenáte ako pivonka. - Blaho si veselo potiahol z cigarety - Na tom predsa nič nie je, zakladať si skupiny. Ja som to tiež robil, to je bežné. Napríklad klub astronómov. Zaujíma vás astronómia? Mňa veľmi. Keď som bol zaľúbený, študoval som Mesiac celé noci. Tak ako to bolo s tým Hlinkom?

- Povedal som, že ho nepoznám. - Znelo to definitívne. ŠTB- áci pozreli na seba a Blaho na

chvíľočku vyšiel von. A potom vstúpil plukovník Horák, aspoň tak sa predstavil. Neskôr sme ho na cele volali Frankenstein. Vyziabnutý, so špicatým nosom, s rukami ako lopaty. Chvíľu sa bez slova prechádzal po miestnosti.

- Vy nám tu máte mnoho čo vysvetlovať! - zreval odrazu. - Všetchno to, čo jste dělал proti našemu socialistickému zřízení! A ty vaše zahraniční cesty! My vám

zde napravíme fasádu. Já zde měl jiné pány, ne takovýchle sráče...!

Sám som sa divil, ale táto zmena na mňa nezapôsobila. Tohto som si užil dosť na vojne. Pozrel som sa von oblokom. Blaho ma pozoroval. Keď "Frankenstein" vybehol von, Blaho akoby ospravedlňujúco prehodil:

- On je taký nervózny chlapec, musíte mu prepáčiť, že tak kričí, veľa toho prežil chudák... -

Liška vstal. Zdalo sa mi, že hľadá vreckovku, aby sa od ľútosti vysiakal.

- Taky lidé jak vy mu skazili zdraví – povedal - takoví tvrdohlaví darebáci! -
Mlčal som.

-No, dajte sa do toho. - odchádzal Blaho - vašej matke som sľúbil, že do troch dní ste doma. Nesklamte ju. Aj bez vás máme mnoho práce. Tak nám to tu nest'ážujte. -

Keď nadporučík Blaho zatvoril za sebou dvere, Liška sa pozrel na hodinky a potom na mňa.

- Ještě máte chvíličku času - precedil pomedzi zuby - tak neváhejte. Podívejte se, za tohle, co jste vy dělal, hlavy nesekáme. Za tohle ne. Já vím, teď ještě máte z toho v hlavě - jak bych řek - guláš. Necháme vás proto nějaký čas přemýšlet. Zde máte papíry. -

Kapitán Liška vytiahol zo zásuvky kôpku kancelárskych papierov, potom ich starostlivo spočítal a označil.

- Celkem dvanáct kusů. – zamrmlal - Tady mi to podepište, že jste to přebral. Pěkně v klidu nám to tam dolů sepište, když neumíte souvisle mluvit. Vy věřící, vy se stejně potřebujete pořád někomu zpovídat, ne? Víím, je vám teď těžko. Svěř se mi, synu, a uleví se ti - tak to nějak říkaj vaši kněží...

Spomenul som si na matkin pohľad, s ktorým ma mnohokrát vyprevádzala z domu. Bola v ňom obava. Často krát sledovala moju nervozitu, keď som jedával takmer za pochodu, a ona tušiac, že mám na programe niečo znepokojujúce a naliehavé, ma často krát zastavila: Povedz, čo ťa trápi? Zdanlivo rovnaké

otázky. A predsa i prichodilo striasť sa odporom pri pohľade do Liškových studených očí, za ktorými profesionálne a rutinne rozvíjal svoju metódu výsluchu.

Mama, ako často som na teba zagánil a odvrkol ti. Odpusť! Teraz tu musím mlčať a tváriť sa ako blbeček, ktorému hovoria po čínsky.

- Čekám, až zaujmete svoj postoj - pokračoval Liška - všetno si to srovnejte. Já vím - svedli vás. Vždyť vy za to všetno ani nemůžete. Nejste na tom tak zle, to vám říkám. Řekněte jména, adresy, kdo s tím za vámi přišel, kdy to bylo.

Kto vie, čo bude zase na obed - premýšľal som. Chcel by som, aby mi to všetko chutilo, pretože aj to takzvané jedlo patrí k scenérii tohto prostredia. Raz som videl film, ktorý sa odohrával vo väzení a tam hlavný hrdina po vstupe za jeho bránu pri prvom jedle, obzerajúc sa po veselých tvárach jediacich spoluväzňov načrie celkom optimisticky do misky a potom mu úsmev stvrdne v neurčitú grimasu.

- Nic? - divil sa Liška – inu, dobrá. Nic. Já myslel, že jste chlap, že máte svou páteř, že si stojíte za svým, co jste dělal. Jak myslíte. Já můžu čekat. Čas hraje pro nás. Když budete chtít

vypovídat, pošlete po bachaři lístek. Kouříte? Zde máte. Jenom takový erární... - Vytiahol z vrečka krabičku marsiek a dal ich pred mňa na stôl. Vzal som ich. Dokonca som za ne poďakoval. Prečo nie? Necítil som voči nim hnev. Mal som dojem, akoby mi niekto doporučil byť voči nim zdvorilý. Zdalo sa mi byť nedôstojným - vyskakovať tam na nich, robiť nejaké smiešne gestá podľa ich vzoru, alebo sa nechať vyprovokovať. Veď práve o to sa tak úporne snažili. Opäť ako by som počul svojho skúseného priateľa: "Výsluch je vojna masiek a nervov. Ak vypočúvaný reaguje logicky, prehral to." Hm, teória. Správna, ale len teória. Ešte viac je modlitba, viera, že aj toto všetko má svoj zmysel. Že ani pôsobenie zla nemôže prekročiť Božiu vôľu, že aj týmito priestormi treba niekedy prejsť k lepšiemu pochopeniu tej Pravdy, ktorú vyznávame, ktorú bránime. Ktorú chceme sprostredkovať aj iným.

Keď za mnou opäť zarachotili železné dvere cely, pocítil som úľavu, ba dokonca radosť, akoby ma pustili na slobodu. Predsa - až do zajtra mám "voľno". V kúte na stoličke sa objavila nová postava. Povedal, že sa volá Helmut a je pôvodom Nemeck. Ukradol policajné auto a havaroval na ňom. Povedal, že nemá rád policajtov. Bol mladý a celkom sme si porozumeli. Keď som mu ukázal "ukoristené" cigarety, potešil sa. No vo vrecku som našiel iba dve zápalky a po ich zužitkovaní sme túžobne postávali pri dverách s nádejou, že bachar nám pripáli. Jeho odpoveďou však bola zväčša nadávka alebo ticho.

Zvečerievalo sa. Z chodby, do ktorej smerovali obloky sa začínali ozývať hlasy z vedľajších ciel. Začínal sa akýsi špecifický spoločenský ruch. Slabé denné svetlo ešte viac zoslablo a postupne sa rozväzovali jazyky obyvateľov tohto zvláštneho podzemia. Stále bolo počuť najmä jeden hlas s vysokou intonáciou:

- Miláčku, vozvi se! Hele kotě, kde jsi, kotě ? -
- Co je... - ženský hlas sprava, celkom detský.
- Hrome, ty jseš ňáká mladá. Za co jseš tady? -
- Za co jinýho, než za chlupatý manko, chacha - z diaľky
- Sprost'áku - sprava
- Vykuř mi! - zľava
- Hele...kdo to...možná - Franta? To jseš ty? Vozvi se!
- Jó... -
- Ty jseš tady taky? No to né...Co jsi zase proved?
- Ále - udělal jsem trafikku.
- Co baguješ? Pošli nám taky čouha!
- Né... Nic jsem tam nesebral.
- A proč jsi udělal tu trafikku?-
- No - abych se sem dostal. Již mně to tam venku moc nebavilo... -
- Ty cvoku! Máš již na sobě erár? -

- Ještě né. Ale mně ti úplně vostířihali, tý svině... Měl jsem již takovou krásnou deku - do půl zad.

Helmut vyskočil na mrežu a zakričal:

- Hele, tady čtrnáctka, pošlete nám sem někdo sirky! -

- Kdo to tam kváká... Hele, co jsi zač, vole? -

- My tady na čtrnáctce, jsme političtí. Trafikante, pošli nám sirky!

- To nejde vole, bachař - co je teď na chodbě, vole - je hrozná svině... Člověče, fouknu ti chodbou dým... A sirky, vole, nemáme taky nazvyš. Čichej...

Helmut nazlostený zoskočil z mreže.

- Blbec! - zavrčal - udělá trafikku, a nemá ani sirky. -

Prehrabali sme s Helmutom celu a zvířili sme v nej všetok prach. Nadarmo.

Potom sme chvíľu mlčali. Nejaké dôverné rozhovory som s Helmutom nadväzovať nechcel, pretože vo väzení sa nedá dôverovať vlastne skoro nikomu, alebo až po veľmi dlhom čase. Nikdy totiž neviete, koho vám nasadia do cely, alebo či vás v nej neodpočúvajú. Najistejšie je však o chúlостivých otázkach nehovoriť nikdy, a s nikým. Večeru ešte nenasili, tak sme s Helmutom rozmýšľali, ako zabiť čas. Všimli sme si, že na primitívnom drevenom stole je perom nakreslená, či skôr vyrytá šachovnica. Z guľôčok staniolu a chleba sme si ušúľali figúrky a pokúšali sa hrať dámu. Šlo to ťažko – guľičky - figúrky nám stále padali na podlahu, lebo šachovnica bola príliš malá. Spomenul som si na papiere od kapitána Lišku, na ktoré som mal za úlohu napísať svoje priznanie. Vytiahol som ich teda a spolu s Helmutom sme na nich hrali tzv. vojnu a „lode“, ako kedysi v školských laviciach. Minuli sme nato skoro polovicu nádejného „protokolu“. Helmut to nakoniec vzdal a ľahol si.

Vybral som zvyšky matkinej desiatej. Pleseň na saláme sa zväčšila, aj keď tu dolu v "dierach" - ako kobky volajú domáci - je zima. Helmut odmietol, a tak som chlieb zjedol sám. Potom som začal drôtikom vyškrabávať novú šachovnicu a pokúšal sa myslieť na zajtrajší výsluch. V mysli sa mi montónne začala opakovať jedna veta, ktorú mi kapitán Liška povedal ešte na ceste do Prahy : -

Spadla klec, přáteli! -

Neviem po koľký krát som si v duchu premietal všetky udalosti pred svojím zatknutím, hlavne chvíle, v ktorých som podcenil zdanlivé maličkosti, a ktoré sa teraz stanú rozhodujúcimi. Takmer som sa zľakol. Napadlo mi, že začínam podliehať stavu, ktorý patrí medzi najväčšie muky vyšetrovaných, v ktorom sa neustále vracajú v myšlienkach k chybám, ktoré urobili a za ktoré vďačia svojmu väzeniu. Nikdy ich však už nemôžu napraviť. A "vtedy" na to stačilo málo. Pri podrobnom preberaní situácie som si spomenul na akési vnútorné upozorňovanie a varovania pred niektorými krokmi. Pane Ježišu, daj, aby som odteraz starostlivo počúval tvoj hlas...

Po večeri som sa v duchu opäť "pobral" do kostola u sv. Cyrila a Metoda. Keď došlo k Otčenášu a v ňom k slovám "a odpusť nám naše viny, ako i my odpúšťame svojim vinníkom", nezdala sa mi moja modlitba veľmi úprimná.

Helmut zaspal, a ako neodbytný väzenský spoločník, sa prihlásil čas. Či utekal, alebo sa vliekol - nevedno. Niekedy sa zdalo, že stojí, alebo dokonca ide dozadu. Tento neodmysliteľný sprievodca ľudskej činnosti - ktorý nám v normálnych podmienkach buď hrá do karát alebo uniká - tu v tomto studenom priestore 2x3 metre sa jednoducho akosi nemal do čoho obliecť. A čas bez udalostí pôsobí ako priestor bez predmetov. Ozýval sa iba akosi z diaľky, v premnohých spomienkach, ktoré sa za zatvorenými viečkami vynárali tak jasne ako obrazy na filmovom plátne.

Keď som si uterákom na očiach vyčaril už tak žiaducu tmu, zbadal som v nej obraz Jaroslava. Jednoduchá, čiernobiela fotografia, na fotografii truhla, v truhle nehybná, mŕtva tvár. Na tvári modrina po údere a pokoj. Akýsi zvláštny pokoj.

Tak som Jara Rusnáka videl po dlhšom

čase a - naposledy. Jara Rusnáka, katolíckeho kňaza a farára na bratislavskej Trnávke, môjho priateľa. Končil som vtedy vojnu kdesi v juhočeských lesoch, mali sme to tam "za pár" a bojovú náladu, vtedajšie ovzdušie bolo

zhysterizované kampaňou proti Charte 77, ktorá vznikla tej jari. Krátky čas pred

mojím odchodom do civilu sme spolu telefonovali. Jaroslav bol pre mňa triedou. Vedel, že v živote sa má pre tých druhých urobiť viac než to, čo sa musí. Vedel, že je to niekedy nebezpečné a že sa za to platí. Tak sme spolu telefonovali a tešili sa na stretnutie a na spoluprácu. Drž sa a bojuj - zaznel poslednýkrát jeho hlas, a ja som prikývol a chystal sa domov a kul plány. A potom prišiel telegram. V telegrame stála krátka veta a vo mne zostalo čosi ako kus vypálenej zeme. Jaroslav Rusnák, katolícky kňaz, farár na bratislavskej Trnávke a môj priateľ, bol zavraždený. Vrahov dodnes nestihli vypátrať. A tak mi zostala iba tá fotografia, na fotografii tvár poznačená modrinou po údere vraha, tvár v truhle obklopená kvetinami, tvár so zvláštnym pokojom. V spánku bojovníka, ktorý vydržal na svojom mieste.

Strhol som si uterák z očí. Oproti mne boli opäť iba kovové dvere bez kľučky, dvere väzenskej cely. A potom sa mi zdalo, že na okienku pre styk s väzňami zasa vidím, ako v ráme, Jaroslavovu tvár, Jaroslavov pokoj a počujem hlas z telefónneho slúchadla: "Drž sa, a bojuj!"

Zaštrkotanie kľúčov vo väzení, keď viete, že sa nepodáva jedlo, vám rozbúcha srdce. Proste zrazu, bez akejkoľvek prípravy, zaznie do monotónneho ticha, nedá vám ani chvíľočku na premýšľanie, len vás jednoducho hodí do toku času, v ktorom sa bude čosi diať, a vy neviete, čo bude na konci tej minúty, hodiny či dňa. Bachar vás vyvolá von, a vy idete dlhou chodbou, míňate jedny železné dvere za druhými a za všetkými sú podobné osudy ako ten váš, podobné myšlienky, podobné očakávania. Pri jedných z týchto dvier - opretá barla invalida. Na konci nevlúdnej studenej chodby čaká omietkou zaffkaná siréna, jediné presné meradlo vášho šedivého dňa.

- Kde máte papíry? - Otázka kapitána Lišku bola úsečná a ostrá ako výstrel z pištole.

- Hrali sme sa na nich so spoluväzňom na námornú bitku - asi to poznáte.

Liška ani brvou nemihol a jeho chlad mi pripomínal sfingu z jedného

reklamného plagátu cestovnej kancelárie. Pozoroval som ho a on pozoroval mňa. Už ráno, pri ceste do Liškovej "ordinácie" som pocítil ono známe zvieranie žalúdka. Spomínam si na to od základnej školy, keď ma učiteľka vyvolala nepripraveného a ja som nevedel, akú otázku dostanem. Opäť sa dostavil známy fyzický tlak v mozgu.

- My jsme vám dali možnost - zameditoval si nahlas kapitán Liška - a tohle je vaše odpověď. Dobrá. Mně je to "putna". Úplně. Dobře víte, že můžete mít nepříjemnosti Tak, ve vaší práci vás nebudou chtít. Problémy můžou mít i vaši příbuzní. Již nikdy se odsud nedostanete do normálních kolejí. Mnohí takoví, jako vy, skončili taky v blázinci.-

Liška sa na chvíľu odmlčal. Vo vzduchu bolo cítiť, že už padli nejaké rozhodnutia a že dnes sa so mnou dlho baviť nebudú.

- Jste jako ti chartisté - pokračoval kapitán - kteří se zde chystají k soudu a na vycházkách stále na sebe volají: "nemluvit, nemluvit", jako kdyby jim to pomohlo. Tak vy nám nic nepodepíšete. Ani neřeknete. Já jsem v podstatě čekal na tuhle vši reagenti. Nuže - jak je libo. Co je tohle? Liška vyhodil na stôl malý patentný kľúčik. -

- Nevím, mám plno takých starých kľúčov. -

- To my toho víme víc. Dokonce do kterých dveří se ten klíček hodí. A výpověď souseda tohohle bytu již máme ve spise. Vidíte, taky mluvil. -

"Keby ti dali na stôl chemický rozbor tvojej silvestrovskej večere...." - zaznelo mi v ušiach - "tak nevieš, čo je Silvester, ani si o ňom nikdy nepočul"

Mlčal som.

- Nuže, jste na tahu. Nic? Nu, to je taky odpověď. Tak jdeme. -

Liška vybral zo stola niekoľko čistých papierov, niekoľko kopirákov a založil ich do staromódneho písacieho stroja. Narýchlo som si v hlave všetko urovnával. Čo všetko u mňa našli, čo pravdepodobne ešte majú, a čo sa asi mohli dozvedieť.

- Co jste dělali 25. srpna v Pannonhalme? -

Opäť otázky dokola. Chcel vedieť čo, kde a kedy som robil, s kým som hovoril. Vtedy som si myslel, že je to jedno, čo im poviem, hlavne aby z toho nič nezistili. Šlo tam i o osoby zo zahraničia, existenciu ktorých mali overenú, avšak týmto sa podarilo uniknúť. Po niekoľkých hodinách výsluchu kapitán Liška prestal písať a pozrel sa na mňa:

- Co mi tu zde kecáte? Vy to na mne nepoznáte, ale já se na tom prostě směji. Vy lháři! Tohle vás učí vaše víra? Lhát? Pěkně. My věříme tomu, kdo vypovídá spontánně. Rozumíte? Spontánně. Vy myslíte, že vás ti vaši "přátelé" v cizině podrží? Nechají vás zlikvidovat, vy romantiku. Vždyť my jim dáme nějak vědět, že jste zpíval jak slavík. Nu, teď jste opět na tahu! -

- Myslím, že tu ide o nejaký omyl - povedal som - a dúfam, že sa to všetko vysvetlí.-

- Já vás umatují ! - zasykol jedovato Liška, strácajúc svoj profesionálny chlad - já vás tady umatují, že se mi tady zřítíte! Ještě včera by jsme vám naletěli na lep. My ale byli v Bratislavě. Máme svědka, který vás viděl v bytě Jozefa H. Vůbec by jste neřekl, kdo vás to tam viděl. Máte to pěkný, opravdu pěkný přátele... -

Na okamih som mal dojem, že sa mi pôda zosúva pod nohami. So zradou - s tou som jednoducho nepočítal. Niekoľko sekúnd mi pred očami bežali tváre mojich známych. Zrazu som si nebol istý. Kapitán Liška sedel nepohnute ako socha. Potom ma napadlo, že je to iba ďalšia finta, optický dojem - majú predsa na to vysoké školy. A keby to aj mala byť pravda, nezareagujem.

Uvedomil som si starý, už známy chlad vyšetrovne. Liška po chvíli mlčania vytiahol papiere zo stroja. Opäť to bol pokojný profesionál.

- Tady mi to podepište - vyriekol unavene - vypadá to na vazbu.-

Ruch poschodia, na ktorom sú vo väznici Ruzyň vyšetrovne a kancelárie, stíchol. Zrejme už bolo po pracovnej dobe. Kapitán Liška sa v temnejúcej miestnosti začal prechádzať hore - dolu, akoby na niekoho čakajúc. Napätá atmosféra povolila. Už sa asi rozhodli, a na prepustenie to nevyzeralo.

Zahniezdil som sa na stoličke, pretože mi už trpeli nohy. Liška na mňa ostro pozrel., ale potom sa nezúčastnene obrátil k obloku. Tlak z hlavy ustúpil, ozýval sa v nej už iba jemný šum.

Kedy ma odvedú do cely? Chcel som už byť sám a prechádzať sa sem i tam tými skúpyimi krokmi, zaboriť sa v duchu do minulosti, ktorá prinášala v tomto šedivom priestore pestré, dookola prežívané obrazy. Cítil som, že Boh je pri mne ako verná, neviditeľná Osoba. Vďaka Ti, Pane za všetko, čo mi dávaš. Vďaka Ti, že si aj tu. A najmä tu. Nevieam, prečo si ma sem doviedol. Nevieam ako dlho tu budem. Nevieam, čo sa tu ešte stane. Viem však, že aj toto všetko je v Tvojej moci. Prosím Ťa teda o to, aby som to vedel prijať. Aby som počul, čo mi chceš povedať. Som pripravený, len sa bojím, že som stále pyšný. Pyšný na to, čo sa akosi podobá na odvahu a pritom si spomínam, ako som niekedy nemal "odvahu" pomáhať starej žene do električky, nemal som odvahu odoprieť si ďalší pohárik, nemal som odvahu ku pokore, odvahu zveriť všetko Tebe. Tak isto teraz nemám odvahu pomodliť sa nahlas pred neznámym spoluväzňom a priznať si, že kopím jednu chybu na druhú. A pritom tu cítim Tvoju oporu, ako keby si sa ma fyzicky dotýkal.

Do cely cez okienko dvier som konečne dostal povel: "Sbalte si veci!". Tak - ďalší krok do neznáma. Kam? Ku komu? S kým sa zase zoznámim? Narýchlo som si balil uzlíček. Plachta, deky, obliečka, vrecko. Helmutovi som dal polovičku cigariet. Začudovane na mňa pozrel, lebo cigarety majú pre väzňa cenu zlata. Nikdy sa už asi nevidíme, aj keď hádam budeme ešte nejaký čas na jednej chodbe. Letmá rozlúčka, dvere sa zabuchli.

Na druhom poschodí ma bachar strčil do cely, ktorá bola oveľa väčšia ako ostatné. Nachádzalo sa tam asi desať väzňov, obvinených z kriminálnych deliktov. Čakali tu na rozdelenie. Rozdal som im zbytok marsiek. Väzni boli veselí, s komunikáciou medzi sebou problémy nemali. Prekrikovali jeden druhého, rozprávali si čo kto "vyviedol", snažili sa to čo najviac zdramatizovať a pre ich život urobiť normálnym. Všetci budili dojem ľudí, ktorí sa dostali na

dlho očakávanú rekreáciu, pripomínali mi deti v pionierskom tábore. Boli to však deti - vrahovia, deti - zloději, deti - narkomani. Zvláštne bolo počuť opisovať vraždu ako nejaké veselé lapajstvo. V ich slovách však bolo vidno aj veľkú dávku fantázie a obozretnosť, aby na seba niečo nepreznadili niečo dôkazné.

Väčšina z nich tu nebola prvýkrát. Cítili sa v cele ako v dôverne známom prostredí.. Budili dokonca dojem, akoby sa dokonca tešili, že sú už doma. Tu neboli spoločensky zavrňovaní, tu ich "schopnosti", zručnosť a činy boli u kolegov uznávané. Súd ich síce odsúdi, ale táto väzenská kolegalita im dá náležitú satisfakciu. V ich chvastúnstve sem - tam zaznel aj tón viny, snaha prehlušiť svedomie, snaha hlasnosťou vyrásť ani nie tak u svojich kamarátov - lebo všetci vedeli , že väčšinou sa tu klame - ale hlavne vo svojich vlastných očiach. Vo svojom stave však - napriek klamstvu - boli pravdiví. A to im dodávalo istý punc dôstojnosti, akým sa ani zďaleka nemôžu pýšiť takzvaní slobodní ľudia.

Títo väzni niesli na sebe znamenie vzbury. Znamenie nepoddajnosti, vlastnej cesty, odvahy rôzne použitej. A ak aj mali síce ďaleko od normálneho života, o to mali práve vo väzení bližšie k slobode. Bližšie k Bohu.

Mnohí z nich píšu listy, rozprávajú si svoje zážitky, konfrontujú skúsenosti, ktoré sú pre každého nezabudnuteľné. Pašujú si motáky, z okien spúšťajú tzv. "kone", odkazy, vyklepkávajú si cez steny morzeovku. Tu sa dozviete originálne dobrodružstvá, neopakovateľné udalosti. V duši každého väzňa zanechá život za mrežami nezmazateľné odtlačky, čiastočné i úplné zmeny v duši, zvláštny rozmer vzdelania.

V jednej z kníh, ktorými si väzni často posielajú rôzne správy som našiel tento odkaz, pod ktorý sa podpísala istá väzenkyňa, menom Lola: "Tým, ktorí opustia toto smutné kráľovstvo v najbližších dňoch prajem, aby sa ich ďalšie kroky životom uberali iba cestou lásky, porozumenia, nádeje a šťastia. Ak vám niektorý z týchto činiteľov bude chýbať, potom nedúfajte ani nečakajte, že váš

život bude naplnený."

Hľadanie, viera, nádej i sklamanie. Mnohí dúfajú v amnestiu, mnohí vo svoju šikovnosť a mnohí v spravodlivosť. Takto žijú v kobkách ako kanáriky, dlhšie či kratšie, v dôvernej blízkosti, aby ich v nečakanej chvíli poprehadzovali s inými. Politickí väzni však mali oproti iným ešte istú výhodu, isté psychické privilégium. Sedieť "za pravdu" - to totiž vôbec nie je zlý pocit. Stratit' fyzickú slobodu pre slobodu ducha je vlastne výhrou, víťazstvom. Je to aj smer cesty, šanca pre iných. A razit' túto cestu je morálnou povinnosťou pre tých, ktorí ju cítia ako úlohu. Táto vnútorná sloboda je darom, a je zároveň záväzkom. Je zrnom, ktoré má priniesť plný klas, aj keď klíči pri príslovečnom "sedení", pri státi tvárou k múru, pri konfrontácii s mocou.

* * *

Justičný palác, začiatok roku 1980. Vychádzkové výbehy, na ktoré je väzenský dvor rozdelený, majú formu niekoľkých lichobežníkov. Ich kratšie základne vytvárajú obvod vysokej strážnikovej budy a tak každý službukonajúci bachar sleduje všetky výbehy, zatiaľ čo väzni na seba nevidia. Tu chodíme svoju dennú dávku krokov, niekedy v bláznivom behu, niekedy žartujúc, začudovane sa dívajúc po celkovo nie vysokých múroch, pre nás tak neprekonateľných. Niekedy sa náhlime v neurčitom rozhovore o úteku, niekedy potajme vykrikujúc na známych na ďalších celách - keď sa bachar otočí chrbtom - a niekedy jednoducho ideme mlčky, počúvajúc klepot erárnych sandálov, ktoré zakaždým jeden z múrov lichobežníka zavrátia do kruhu našej vychádzky.

V niektoré dni - keď predtým pršalo - zostávajú na nerovnakom povrchu výbehov mláčky dažďovej vody. Občas do nich stúpame a keď potom kráčame ďalej, naše sandále zanechávajú na betónovej dlažbe väznice mokré stopy. Zo začiatku ich je iba niekoľko, ale za každým okruhom, ktorý urobíme, ich pribúda stále viac a viac. Až nakoniec sa zdá, akoby tadeto prechádzal v

bludnom kruhu celý zástup, zanechávajúci len stopy ako odkaz o svojej existencii. O svojom mlčaní, spýtavých pohľadoch, kriku, behu, plazení sa, vyhrážok i prosieb – vlečúcich sa dňami drásavého ticha. Zástupy včerajška, nás i tých, ktorí sem prídu zajtra. Stopy tých, ktorí hľadajú tu, i tam vonku, ktorí bojujú vo svojich prostrediach i v sebe, vo väzeniach z drôtov, vo väzeniach z nariadení a papierov, väzeniach samoty i zla. Kroky, stopy kamsi. Napriek tomu, že sú krivolaké, že sa potkávajú v onom bludnom kruhu, predsa len idú vpred. Za svojím snom. Za poznaním onoho maličkého tvora, ktorý sa volá človek. Za naplnením jeho života. Idú za slobodou. Za slnkom. Za Božím volaním. Zastav sa i ty na chvíľu, a pozri sa za ním. A potom, ak je v tebe troška dôvery, zbadáš na križi, uprostred troch krvavých klinčov - celý svet objímajúcu Lásku.

Pozdrav k Vianociam

(1989)

V jedno skoré novembrové ráno 1989 stála skupinka ľudí v Bratislave na rohu Šoltésovej ulice, oproti železným dverám, odkiaľ v ten deň mali prepustiť väzňa. Ulica bola takmer prázdna. Nad spomínanými železnými dverami so zvončekom bdela kamera a zo dvora Justičného paláca sa ozýval brechot cvičných psov. Do kostí sa zavrtavala zima a na hĺby nepozametaného lístia na okrajoch chodníkov sa zatúlali vločky prvého tohtoročného snehu. prominentný väzeň JUDr. Ján Čarnogurský však z Justičného paláca nevychádzal. Oslobodzujúci rozsudok z 23. novembra nebol ešte až taký oslobodzujúci. Zostával pobyt niekoľkých dní vnútri, niekoľko právnych kľúčiek nepoddajnej justície, niekoľko zamyslení a krokov v cele, za oblokom ktorej prudko rozkvitla československá jeseň 1989.

Námestie SNP v Bratislave v ten večer burácalo stotisíc hlasmi ako rozbúrené more. Na pódiu pred ním sa striedali tváre tých, ktorých úloha sa začína i tých, ktorí pokračujú a dav rodíacich sa občanov pod nimi spieval svoj slobodný

chorál. Na pódiu sme sa na chvíľu - viac menej náhodne - ocitli i my, tzv. bratislavská päťka, súdená za kritiku režimu a invázie vojsk 21. augusta 1968 do Československa. Keď pod nami zahučalo to more hlasov, keď sa zodvihol les rúk so vztýčenými prstami na znak víťazstva, nebol to pocit triumfu, skôr vd'ačnosť a radosť v spoločnom cieľi. V tom hlase davu bol zreteľný vnútorný prerod, uvoľnenie, smrť dlhoročnej mory a obáv zo zakázanej pravdy. Niektorí tesne pri pódiu zapálili sviečku a podal mi ju. Bol vietor a tak som krehký plamienok chránil dlaňou, a z desaťtisícov očí pod nami tiež vyžarovalo svetlo, úsvit do nového dňa. Potom na pódium vychádzali ďalší a ďalší, prichádzali prebrať štafetu, podeliť sa o kus pravdy, ukazovať smer. Masa demonštrantov dupala a vlnila sa, tieskala, neznámi sa usmievali jeden na druhého.

Kdesi však ešte tlela hrozba, kdesi sa ešte radili temné sily, kdesi horúčkovite strhávali letáky. Aj dnes ešte stále svietia do noci nehasnúce zamrežované obloky, na betónových dvoroch štekajú cvičené psy, a v celách sa prechádzajú muži i ženy, ktorí sa previnili len svojím svedomím. Na tom rozjasenom námestí sme netušili, že v jeden blízky večer, bez kytice kvetov a sám opustí dr. Ján Čarnogurský svoj "hotel romantikov" - ako väzenie nazýva Alexandre Dumas - a v začínajúcej sa zime, chatrne oblečený, sa vydá na cestu domov, na cestu za kreslom podpredsedu vlády.

Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú - znelo námestím SNP. V ruke som stískal už zhasnutú sviečku. Myslel som na sviečky našich pútí, na sviečky 25. marca 1988 na Hviezdoslavovom námestí, na sviečky za mŕtvych v auguste 1968, na sviečky 17. novembra tohto roku Národnej triede v Prahe. Už bolo takmer pred koncom demonštrácie, keď sa na mňa otočilo usmiate 17-ročné dievča. V rukách držalo pohárik z umelej hmoty s troškou teplého čaju a podávala mi ho cez ľudí s nadšením vo svojich krásnych očiach.

Zástavy viali, skrehnuté prsty rozdávali texty zakázaných piesní, ako vlna za vlnou sa lialo teplo od srdca k srdcu z pretrhnutých medziľudských hrádzí.

Ulice, podchody a výklady, oblepené heslami, vtipmi, požiadavkami,

dlhoročne skrytými názormi a bolesťami pôsobia v československých mestách ako nevšedné národné galérie. "KSČ - neverending story", "Zrušte ľudové milície", "Súdruhovia, vy ste nič nepochopili" a smiech, opäť raz rozviazaná ľudskosť. Kdesi vo vnútri mnohých však zostávajú mreže, okovy a cely, ktoré môže otvoriť iba Ten, ktorý odpúšťa hriechy. Ľudské osudy, tak ako postavy na manifestáciách týchto dní sa tlačia k sebe i sa rozchádzajú, splietajú i mĺňajú. I v tomto lese radosti a eufórie sa nájde slza, očakávanie niečoho, čo hádam príde až zajtra, či niekedy- potom. Zo spleti plagátov na stĺpe pri vysokoškolskom klube na Námestí SNP v Bratislave sa prihovára i tento text básnika: *"...a kolik barev vítr má, když kreslí lidem tvář, jednom vrásky, druhým žal, těm třetím - svatozář ? A proč chudým nedá nic, co vstávají na raní, jen je šeptem provází, můj vítr severní..."*

Bola už hlboká tma, ale ticho, a na stromoch sa nepohol ani len lístok. Dvere martinského cintorína však ešte neboli zamknuté, a keď som ich otvoril, ani len nezavýzgali. Pomníky mlčali vo svojich tajomstvách a svetlo kahancov pokojne sálalo svoj večný odkaz živým. Prišiel som pomaly až pred známy hrob z bieleho mramoru. A tam, pod usmiateu fotografiou Danky Košanovej som zapálil sviečku z námestia, pozdrav od oslobodených. Oči na mramore žiarili a menili sa na oči dievčaťa z demonštrácie, láskavo naťahujúcej ruku s pohárom čaju k blížnemu. Vďaka ti, moja neznáma priateľka, vďaka ti, Danko. Že si stále tu, medzi nami, a že z mladosti tvojej obety a tvojho odkazu opäť ožila pravda a láska. A teraz spolu víria ako trblietajúci sa ohňostroj a podávajú si ich hlasivky, ruky, pohľady i objatia.

Prichádzajú Vianoce. Na miestach, kde v uplynulých dňoch a týždňoch odznievali slová a prejavy o prelome času, dnes spieva skupinka veriacich študentov "Radujeme sa, bratia, lebo blízko je náš Pán." A zástup ľudí vníma,

počúva a opakuje piesne, ktoré doteraz boli trpené len v kostoloch a domácnostiach, aj to nie všetkých. Prichádzajú Vianoce - ten prelom času, v ktorom ľudia prišiel oslobodiť Boh, avšak aj jeho sa pokúšajú väzniť a obmedzovať falošní proroci. Tu, v našich uliciach, je dnes slobodný aj On. Prichádza zvrchovane a neobmedzene, aby sa skláňal a vyhládaval osídla našej ľudskej lásky.

Padajú obavy, strach, nedôvera, ploty a ostnaté drôty. Opäť môžeme pocítiť svoju slobodnú spolupatričnosť a keďže sú Vianoce, zvlášť oživujúce našu blízkosť dovoľujem si zaželať všetkým tým, ktorí nás na ceste ku slobode verne sprevádzali a spolu s nami bojovali - mnoho tej nesmiernej Božej priazne, pokoja a nehy, ktoré dne prežívame aj vďaka nim. Otcovi Antonovi Hlinkovi, Kláre Inoveckej, Libuške Čerovskej a jej manželovi Zbyňkovi, i ostatným spolupracovníkom na vlnách Slobodnej Európy a v celom zahraničí, a samozrejme i všetkým u nás doma. Nech vás sprevádza naša radosť a vďaka za ten kus cesty k duchovnému cieľu všetkých ľudí dobrej vôle.